

TORSTEN SÖDERBERGS STIFTELSE

Torsten Söderbergs Stiftelse har till ändamål att främja vetenskaplig forskning och vetenskaplig undervisnings- eller studieverksamhet av landsgagnelig innebörd varvid företrädesvis de ekonomiska, medicinska och rättsvetenskapliga områdena skall komma ifråga.

2023

Verksamhetsåret 2023

TORSTEN SÖDERBERGS STIFTELSE främjar vetenskaplig forskning och vetenskaplig undervisnings- eller studieverksamhet inom företrädesvis de medicinska, ekonomiska och rättsvetenskapliga områdena. Under de snart 65 år som gått sedan makarna Torsten och Wanja Söderberg undertecknade donationsbrevet och avsatte det privata kapital som lade grunden till stiftelsen har cirka 2,5 miljarder kronor anslagits till forskning. I snitt har stiftelsen de senaste tio åren anslagit cirka 46 miljoner per år. Under förra året beviljade Torsten Söderbergs Stiftelse nära 25 miljoner kronor till forskning. På följande uppslag berättar flera av dessa forskare mer om sin kommande forskning och på det sista uppslaget visas stiftelsens samtliga anslag 2023.

MEDICIN. Det enskilt största anslaget år 2023, på 10 miljoner kronor, tilldelades Kungl. Vetenskapsakademien, KVA, för inrättandet av ytterligare en *Torsten Söderberg Akademiprofessur i medicin* (2024 års professur).

Akademiprofessorerna är stiftelsens mest kraftfulla forskningsstöd inom medicin och främjar internationellt ledande forskning genom att göra det möjligt för innehavarna att på heltid under fem år ägna sig helt åt forskning vid en svensk medicinsk fakultet. Fem stycken Torsten Söderberg Akademiprofessorer i medicin löper parallellt med varandra. I princip innebär detta att varje år fullgör en professor femårsperioden på sin Akademiprofessur samtidigt som fyra andra är inne i sina pågående Akademiprofessorer och en professor utses av KVA till en nytillkommen

Torsten Söderberg Akademiprofessur och inleder därmed sina fem år fullt fokuserad på forskning.

Under 2023 utsågs Rickard Sandberg, professor i molekylär genetik vid Karolinska Institutet, till innehavare av *Torsten Söderberg Akademiprofessur i medicin 2022*, läs mer om den forskning professor Sandberg kommer att bedriva under sina fem år som Torsten Söderberg Akademiprofessor på sidan 16.

»Torsten Söderberg Akademiprofessur är stiftelsens mest kraftfulla forskningsstöd inom medicin och främjar internationellt ledande forskning genom att göra det möjligt för innehavarna att på heltid under fem år ägna sig helt åt forskning vid en svensk medicinsk fakultet

EKONOMI. Torsten Söderbergs Stiftelse har genom en donation till Handelshögskolan i Stockholm med anledning av H.M. Konungens 50 år på Sveriges tron möjliggjort en ny professur inriktad på ungt ledarskap. Donationen gjordes tillsammans med Ragnar Söderbergs stiftelse och P-O Söderberg och omfattade för Torsten Söderbergs Stiftelses del 1,7 miljoner kronor. Även andra större stiftelser och företag deltog med donationer till ändamålet.

Donator Torsten Söderbergs far Olof A. Söderberg var, bland mycket annat, en av grundarna av Handelshögskolan i Stockholm. Under år 2023 utkom fil.dr Benito Peix Geldarts biografi om Olof A. Söderberg – handelsledare, industriman, samhällsbyggare. Biografen bygger på omfattande arkivforskning och självständigt forskningsarbete som bedrivits vid forskningssekretariatet på Centrum för Näringslivshistoria.

Stiftelsen har, inom området Ekonomi, bland annat också fördjupat stödet till Institutet för Näringslivsforskning och professor Henrik Horns forskning om *Investeringskyddsavtal i tider av ökade säkerhetspolitiska spänningar* som han beskriver mer utförligt på sidan 12.

Under 2023 utsågs Alexander Styhre, professor i management, till ny innehavare av *Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan i Göteborg*. Läs mer på sidan 16 om hans forskning inom ramen för professuren de kommande åren.

RÄTTSVETENSKAP. Det största anslaget inom ämnet beviljade stiftelsen professor Katia Ceje vid Uppsala universitet för ytterligare fördjupning av forskningsprojektet *Reformbehov för beskattningsprinciper vid gränsöverskridande distansarbete*, som inte minst aktualiserats av förändrade arbetsmönster efter coronapandemin och den snabba digitaliseringen. På sidan 4 beskriver professor Ceje sitt forskningsområde.

Rättsläget för myndigheters konsultanvändning på det juridiska området är ett ämne som inte undersökts närmare och lektor Richard Sannerholm vid

Södertörns högskola har beviljats anslag för att forska i detta och berättar mer om det på sidan 6.

Professor Mauro Zamboni utsågs till ny innehavare av *Torsten och Ragnar Söderbergs professur i rättsvetenskap* vid Stockholms universitet, läs mer på sidan 16.

ÖVRIGT. Det största anslaget, 1,5 miljoner kronor, beviljades museichef Fabian Arnheim vid Armémuseum, del av Statens Försvarshistoriska museer, i samverkan med Riksarkivet och Nationalmuseet för Ukrainas historia under andra världskriget för en ny utställning baserad på samverkansforskning: *Korsvägar: Sverige – Ukraina genom 1000 år*. Den berör kopplingar mellan Sverige och Ukraina från vikingatid till idag. Fabian Arnheim skriver om projektet och utställningen på sidan 7.

Gunnebo slott i Mölndal har under lång tid beviljats anslag från Torsten Söderbergs Stiftelse för forsknings- och bevarandeprojekt. Intendent Johanna Lindén berättar på sidorna 8-9 mer om detta och det omfattande forskningsarbete arkitekten och tekn.dr Stefan Günther, verksam vid Gunnebo, har lagt ner på att dokumentera Gunnebo i projektet *Den nyklassicistiska villans konstnärliga program* som också utgör Torsten Söderbergs Stiftelses mest omfattande anslag till Gunnebo.

STOCKHOLMSPRISET I KRIMINOLOGI utdelades av H.M. Drottningen vid en högtidlig ceremoni i Stockholms stadshus i juni 2023. Läs mer här intill om priset och pristagarens forskning som väckt stort intresse. ♦

Stockholmspriset i kriminologi belönar forskning om konkreta åtgärder mot laglöshet och våld

H.M. Drottningen delade, vid en högtidlig ceremoni i Stockholms stadshus, ut Stockholmspriset i kriminologi på 1 miljon kronor till Beatriz Magaloni, professor i internationella relationer vid Stanford University.

PROFESSOR MAGALONI tilldelades Stockholmspriset i kriminologi 2023 för sin forskning om samband mellan fattigdom, våld och styrning av samhället. Hon identifierar i sin forskning konkreta åtgärder mot laglöshet och våld – oavsett om detta utövas av kriminella gäng eller av staten.

Magaloni har bland annat visat att polisverksamhet är sårbar för populistiska krav på hårda polismetoder som bryter mot rättsstatsprincipen och att sådana metoder på sikt ökar våldet i samhället. Hennes omfattande forskning i Mexiko och Brasilien visar hur allmänhetens stöd för militarisering av polisväsendet kan försvaga mänskliga rättigheter utan att ge ökad allmän säkerhet. Magalonis arbete belyser komplexiteten i styrningen av polisverksamhet och pekar på risker med enkla lösningar på komplexa problem.

Beatriz Magaloni är Graham H. Stuart-professor i internationella relationer och senior fellow vid Freeman Spogli Institute vid Stanford University, USA. Hon har en doktorsexamen i statsvetenskap från Duke University, USA och juristexamen från Institution Tecnológico Autonomo de Mexico. ♦

STOCKHOLMSPRISET I KRIMINOLOGI är det främsta internationella priset i kriminologi i världen och delas ut för enastående prestationer inom kriminologisk forskning och tillämpning av forskningsresultat för att minska brottsligheten och främja mänskliga rättigheter. Priset har delats ut sedan 2006 med stöd från Torsten Söderbergs Stiftelse. År 2012 säkrade stiftelsen, genom en större donation tillsammans med svenska staten, prisets framtid genom bildandet av Stiftelsen för Stockholmspriset i kriminologi som idag delar ut priset. De efterföljande åren tillsköt Torsten Söderbergs Stiftelse ytterligare större donationer. Donationerna från Torsten Söderbergs Stiftelse gjordes för att hedra med.dr h.c. Edvard Söderberg. Den oberoende internationella juryn leds av professorerna Lawrence W. Sherman och Jerzy Sarnecki.

Mer distansarbete över nationsgränser

– reformbehov av beskattningsprinciper

TEXT KATIA CEJIE

Mönstren för var och hur arbete utförs kan förenklat delas in i ett före och ett efter coronapandemin. Att jobba på distans, antingen från hemmet, sommarstugan eller andra ställen i världen har blivit vanligare. När distansarbetet sker på så sätt att arbetstagare och arbetsgivare befinner sig i olika länder uppstår flera problem vid beskattningen (uppbörd av inkomstskatter och socialavgifter) – och behovet av nya beskattningsprinciper är stort.

FÖRE PANDEMIN handlade gränsöverskridande arbete vanligtvis om gränsångare (personer som bor i ett land och arbetar i ett annat), utsända arbetstagare eller arbetstagare som ofta arbetar i två eller flera länder samtidigt. För dessa kategorier av arbetstagare finns särskilda regler antingen i både skatte- och socialförsäkringsrätten, eller i ett av regelsystemen. Efter pandemin har nya situationer av gränsöverskridande arbete uppstått. Skälet till detta är att vi genom pandemin mycket snabbt har förflyttat oss åtskilliga år framåt i digitaliseringsprocessen.

Forskningsprojektet har, med stöd av Torsten Söderbergs Stiftelse, pågått sedan 2019. Den första delen kartlade vilka problem som gränsöverskridande arbetstagare möter rörande skatter och

avgifter vid utsändning respektive arbete i två eller flera stater. De två systemen för skatter och avgifter bygger på olika principer och rättskällor. Inte sällan uppstår situationen att skatter behöver betalas till ett land och avgifter till ett annat. Den underliggande tanken var att genom en komparativ studie av Sverige, Kina, Tyskland och Storbritannien identifiera möjligheter till förenklingar och till ökad förutsebarhet i systemen. Pandemin försvårade dock de komparativa studierna eftersom utländska forskningsvistelser inte gick att genomföra. Vissa grundläggande studier av exempelvis kinesisk rättskultur och de, för de två rättsområdena, olika rättskällornas tillämpningsområden och betydelse kunde företas. Totalt har den första delen av projektet

utmynnat i 23 publikationer i svenska och internationella tidskrifter, festskrifter samt antologier. Sju av publikationerna behandlar huvudsakligen gränsöverskridande distansarbete, då det genom pandemin blev uppenbart att det var inom detta område de stora forskningsluckorna och problemen fanns och finns.

»Komplexiteten med beskattning av gränsöverskridande distansarbete är enorm

Fokus kommer därför att ligga på just gränsöverskridande distansarbetare och deras arbetsgivare i den del av forskningsprojektet som nu inleds.

Komplexiteten med beskattning av gränsöverskridande distansarbete är enorm och en tillämpning av dagens regler förefaller såväl föråldrad, administrativt svår, orättvis som oförutsebar. På den globala individbeskattningens område krävs antingen en stor reform eller specialregleringar av olika typer av situationer. Målsättningen är att föreslå och diskutera nya tentativa

Katia Cejie
Foto Mikael Wallerstedt

beskattningsprinciper avseende nexus på vilka de reformerade reglerna för skatter och avgifter skulle kunna bygga. Med nexus avses vilken grad av anknytning en person bör ha till ett visst land för att bli beskattad där. Hur dessa principer för nexus skulle kunna se ut kommer diskuteras utifrån tre varianter av gränsöverskridande distansarbete: arbete från hemmakontoret, den i utlandet belägna sommarstugan samt situationen för digitala nomader. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Reformbehov – Beskattningsprinciper för gränsöverskridande distansarbete

Professor Katia Cejie
Uppsala universitet
Juridiska institutionen

Anslag rättsvetenskap 2018 och 2023

Jäv och beslutförhet i aktiebolag

TEXT PER SAMUELSSON OCH NIKLAS ARVIDSSON

Intressekonflikter kan utgöra problem både inom offentlig och privat sektor. En särskild aspekt är de risker som förekomsten av jäv skapar. Det saknas större undersökningar av jävsregler i svensk rätt och målsättningen är att fylla detta tomrum med fokus på associationsrättens regler.

MÅNGA ROLLER, till exempel domare, tjänstemän i myndigheter, revisorer samt styrelseledamöter och verkställande direktörer i företag och föreningar, är förenade med skyldigheter att fatta beslut enligt vissa målsättningar. Jävsregler motverkar bland annat riskerna att en person i en sådan roll i stället låter sig vägledas av egenintressen eller andra privata målsättningar.

Regler om jäv och beslutförhet i aktiebolag kommer att stå i fokus för det kommande projektet. Reglerna motverkar att beslutsprocesser i aktiebolag påverkas av bolagsfrämmande intressen med risk för att bolaget och därmed dess aktieägare åsamkas skada.

Liknande regler finns även i annan lagstiftning och spänner över både civilrätt och offentlig rätt. Det finns jävsregler i lagen om ekonomiska föreningar, stiftelselagen, rättegångsbalken och förvaltningslagen. Även om jävsregler kan ha olika syften och är utformade på olika sätt kommer projektet att uppmärksamma gemensamma beröringspunkter och vad de medför för synen på jäv som ett rättsinstitut.

Jäv kan aktualiseras exempelvis när en styrelseledamot i ett aktiebolag har möjligheter att påverka beslut som medför rättsverkningar för bolaget. Jävsregler hindrar den som annars haft möjlighet att medverka i ett beslutsfattande från att göra det. De är i denna bemärkelse procedurrella: det är inte beslutsfattandets resultat som står i centrum, utan hur detta ska eftersträvas. Jäv kan innebära att beslut är formellt felaktiga oberoende av vad de innehåller. Till följd av detta kan reglerna förhindra att beslut fattas som hade varit gynnsamma för bolaget.

Det kan finnas kombinationer av specifika och mer allmänt hållna jävsförbud. Huruvida kategoriska förbud är verkningfulla eller lämpliga i alla situationer

analyseras i projektet. Även relationen mellan jäv och de aktiebolagsrättsliga generalklausulerna kommer att behandlas.

Projektet kommer också att analysera förhållandet mellan jäv och lojalitet. De som är uppdragstagare till ett aktiebolag, däribland styrelseledamöterna, ska lojalt beakta bolagets intressen inom ramen för sitt uppdrag. Lojalitetsplikten är till skillnad från jävsregler inte procedurrell utan materiell. En styrelseledamot kan vara jävig men ändå delta i en beslutsprocess utan att det hindras av någon lojalitetsförpliktelse. Kan jäv och lojalitet rentav hamna i konflikt? Har »det rätta« alltid prioritet över »det goda«? Ska rättvisa eller nytta prioriteras? Hur påverkas jäv av handlande i nödsituationer?

I Sverige sätts sällan likhetstecken mellan korruption och jäv. Korruption kan vara svår att upptäcka och kan utgöra jäv. Risken att hamna i intressekonflikt är kanske särskilt stor för personer som anlitas som styrelseledamöter i aktiebolag; särskilt i större aktiebolag med noterade aktier. De kan vara ledamöter i mer än en aktiebolagsstyrelse och ingå i nätverk med skilda intresseprofiler. I ett bredare perspektiv har jävsregler delvis samma syften som straffrättsliga regler om mutbrott, varför även anknytningspunkterna mellan strävan att motverka jäv respektive korruption kommer att analyseras i forskningsprojektet. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Associationsrättsligt jäv

Professor Per Samuelsson
Lunds universitet
Juridiska institutionen

Anslag rättsvetenskap 2023

Outsourcing av rättsstaten

– när svenska myndigheter köper juridiska konsulttjänster

TEXT RICHARD SANNERHOLM

Det svenska myndighetslandskapet är variationsrikt vad gäller storlek och typ av verksamhet. En sak har myndigheterna dock gemensamt – de möter alltmer svårösta samhällsutmaningar. Antalet lagar och regler tilltar, nationellt och inom EU-rätten, samtidigt förväntas myndigheter digitalisera och effektivisera sitt arbete och vara mer tillgängliga. Ett sätt att hantera denna komplexitet för myndigheterna är att köpa in konsulttjänster och inom det juridiska området tilltar inköpen. Att outsourca rättslig kompetens medför dock risker.

MYNDIGHETER UPPHANDLAR juridisk rådgivning för att lösa specifika rättsliga problem, för att stärka sin förvaltningsrättsliga kompetens, eller för att få stöd vid beviljandet av bidrag och vid viss typ av beslutsfattande.

Det finns flera risker med att myndigheter »köper juridik«. Myndigheter förväntas känna till gällande rätt inom sitt område. Det är en rättssäkerhetsfråga att myndigheterna självständigt, sakligt och opartiskt tolkar och tillämpar gällande rätt. En särskild risk föreligger när myndigheter köper juridisk rådgivning kopplat till myndighetsutövning, exempelvis vid tillsyn, eller vid beviljandet eller återkallandet av tillstånd och bidrag. Förvaltningsuppgifter som innefattar myndighetsutövning får bara överlämnas till andra om det finns ett uttryckligt lagstöd. Vilken roll extern juridisk rådgivning faktiskt har vid myndighetsutövning är idag oklart och de rättsliga gränserna är inte heller tydliga – hur mycket eller hur lite rådgivning krävs för att myndighetsutövning anses ha överlåtits till en extern aktör?

En långsiktig utmaning med att outsourca rättslig kompetens, särskilt ur ett rättsstatsperspektiv, är att myndighetens kontroll över centrala beslutsprocesser kan minska. Rättssäkerheten äventyras om myndigheter tappar rättslig kompetens eller överläter beslutsfattande till externa parter. I förlängningen kan det leda till en urholkning av den egna expertisen.

Ur ett förvaltningspolitiskt perspektiv föreligger också risker, men av en annan sort. Regeringens möjlighet att styra sin förvaltning kan försvagas om myndigheter i högre grad blir beställare än utförare av uppgifter. Den klassiska beskrivningen av förhållandet mellan politiken och förvaltningen, där den förra bestämmer vad och den senare hur kan komma på kant när kunskapen om hur:et i allt högre grad återfinns utanför myndighetsvärlden.

Kunskapsläget kring myndigheters konsultanvändning är begränsat, än mer när det gäller användandet av juridiska tjänster. Tack vare stödet från Torsten Söderbergs Stiftelse kan omfattningen belysas och rättsläget kring gränserna för outsourcing av juridik analyseras. Projektet kommer genom datainsamling om statliga myndigheters användning av juridisk rådgivning utreda vilka de rättsliga gränserna är, särskilt vid myndighetsutövning och framtagande av föreskrifter. Forskningen syftar till att öka kunskapen om gällande rätt och de risker som kan uppstå när juridisk kom-

Richard Sannerholm Foto Kristina Sahlén

petens söks utanför myndighetens väggar. Forskningsprojektet förväntas bidra både med ny kunskap till den juridiska litteraturen och på ett praktiskt sätt erbjuda myndigheter vägledning vid upphandling av juridik. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Outsourcing av juridik. Rättsläget för myndigheters konsultanvändning

Lektor Richard Sannerholm
Södertörns högskola

Anslag rättsvetenskap 2023

Korsvägar: Sverige – Ukraina genom 1000 år

– årets viktigaste utställning och grund för ny samverkansforskning

TEXT FABIAN ARNHEIM

Sverige och Ukrainas vägar har korsats flera gånger genom historien och in i nutid. I både Sverige och Ukraina finns exceptionella föremål som berättar om dessa kontakter och gemensamma erfarenheter. Utställningen sammanför och visar upp föremål, som har hög relevans för forskningsfältet med beröringspunkter i både vår historia och samtid, och som inte tidigare ställts ut tillsammans.

KORSVÄGAR: SVERIGE – UKRAINA GENOM 1000 ÅR är ett samarbete mellan Riksarkivet, Statens försvarshistoriska museer med Armémuseum och National Museum of the History of Ukraine in the 2nd World War och visas under minst ett år i den stora utställningshallen på Armémuseum.

Utställningen tar avstamp i arkeologiska fynd från vikingatid och i äktenskapet år 1019 mellan Ingegerd Olofsdotter och Jaroslav I av Kiev. Den fortsätter in i 1600- och 1700-talens politiska allianser, människorna i Gammalsvenskby och in i dagens krigssituation. I utställningen visas föremål från båda länder från vikingatid till idag: bland annat Jaroslavmynt, Ukrainas första konstitution, kosackfanor och vapen använda i nutid. Besökaren får svar på frågor om varför Sverige och Ukraina ingått allianser och varför det finns så många unika ukrainska föremål på svenska institutioner.

En forskningsanknuten programserie kopplad till utställningen genomförs under 2024. Det är också möjligt att utställningen i sig, medan den pågår, kommer att kompletteras med ytterligare föremål om situationen medger. En viktig aspekt i utställningsarbetet är samverkan mellan olika institutioner i båda länder och möjligheten att utveckla nya kontakter, inte minst över nationsgränser, som kan ligga till grund även för framtida forskningsarbeten.

Utan Torsten Söderbergs Stiftelses generösa och viktiga tidiga finansiering hade utställningen inte varit möjlig att genomföra. Stiftelsen är projektets huvudfinansör. Tack vare detta kan museet nu bidra till att uppmärksamma, för många i Sverige, nya perspektiv på våra gemensamma historia.

På vikingatiden var Kievriket en mycket viktig aktör och vikingar som reste österut var en del av detta. Det speciella förhållandet under Stormaktstiden kulminerade med Karl XII:s synnerligen starka engagemang för Ukraina och den gemensamma alliansen. Men redan år 1656 förkunnade Karl X Gustav att: »...giöra Kossakerna bijståndh till att blifwa och conserveras in

statu libero, så att dhe her efter hwarken depiendera aff Påland eller Moscow«. Från hans barnbarn Karl XII finns många brev med instruktioner om Sveriges hållning avseende Ukrainas självständighet.

Det finns, av olika anledningar, en mental bild av ett östligt Europa skilt från det västliga. Korsvägar visar att det också finns en annan historia, den där uppdelningen inte alls är enkel och där Ukraina flera gånger både haft och velat ha en omfattande stark anknytning västerut.

» det den Artikel som talar om Ukrainas och Samptelige Zaporovernes frijhet må bringas ofördröjeligen til sin fullkomlige wärkställighet, så at hela Ukraine och den Zaporowiske-hären fullkombligen sättas uti des urgamla frijhet och possession af des land och förra gränсор under des nu warande fältherre Philipp Orlick : på det sättet at bemälte folck hädan effter skall giöra en independent Stat, och aldrig mer på något sätt stå under Czarens lydno eller protection.

KARL XII:S INSTRUKTIONER FÖR EXTRAORDINARIE ENVOYÉN THOMAS FUNCK, 14 SEPTEMBER 1711, DIPLOMATICA TURTICA, VOLYM 13, RIKSARKIVET

H.M. Konungen invigde utställningen *Korsvägar: Sverige – Ukraina genom 1000 år* i februari 2024 då även Ukrainas president deltog med ett inspelat tal. Invigningen skedde i närvaro av H.M. Drottningen och bland andra kulturministrar från båda länder, Sveriges utrikes- och EU- ministrar, överbefälhavaren, ambassadörer och representanter från kulturinstitutioner i båda länder. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Sverige – Ukraina: där vägar korsats

Museichef Fabian Arnheim
Armémuseum

Anslag övrigt 2023

Foto Sofia Kvistborn

Salongen på Gunnebo slott. ▲

Gunnebo slott

– en av Sveriges bäst bevarade 1700-talsmiljöer

TEXT JOHANNA LINDÉN

Gunnebo är en unik herrgårdsmiljö från 1700-talet som, efter ett omfattande forskningsbaserat arbete med att tidstroget återskapa miljöerna, trätt fram som en betydande kunskapsnod för äldre hantverkskunnande och som ett stort besöksmål.

GÖTEBORGS STADSARKITEKT Carl Wilhelm Carlberg ansvarade åren 1782–1796 för uppförandet av den förmögna göteborgsfamiljen Halls Gunnebo i Mölndal. Carlberg ritade

byggnader, trädgårdar, inredningar och möbler och var dessutom byggledare på plats. Som Gunnebos nutida slottsarkitekt tekn.dr Stefan Günther visar i sin forskning om Carlbergs resa utomlands, kom dennes inspiration främst från den franska nyklassicismen. Detta avspeglas i fasadernas utformning, planlösningen, färgsättningen och ikonografin, men också i den franskinspirerade trädgården. Med visionen »Gunnebo åter till 1700-talet« för ögonen och med hjälp av bland annat drygt 200 originalritningar efter Carlberg, har restaureringsarbetet av Gunnebo pågått sedan 1996. I mer än tjugo års tid, senast 2023, har Torsten Söderbergs Stiftelse möjliggjort många viktiga delar av återskapandet av Gunnebo. Dit hör till exempel återköp

av originalföremål, som skingrades efter de halliska konkurserna vid en auktion 1828, återställande och nytillverkning av inredningar och restaurering av originalmöbler. Även de åtta gjutna prakturnor dekorerade med bandflätor och örnar med utbredda vingar, med placering i den södra trädgården har tillkommit genom stiftelsens försorg. De stod klara till de internationella trädgårdsutställningar som arrangerades åren 2008 och 2016 i och runt Göteborg.

Att rekonstruera det en gång mycket påkostade men tyvärr sedan länge försvunna orangeriet, som både användes för vinterförvaring av medelhavsväxter och som sällskapslokal, var länge en dröm för Gunnebo – ett nyckelprojekt. Femton originalritningar finns bevarade

av Carlbergs hand liksom ett antal akvareller där byggnaden syns, för övrigt inköpta med medel från stiftelsen. Efter den förstudie av arkivmaterial och lämningar in situ som Torsten Söderbergs Stiftelse också finansierade var tiden mogen att ta första spadtaget till en rekonstruerad orangeribyggnad i december 2013. Knappt tio år senare stod byggnaden färdig, återuppförd med äldre, hantverksmässiga metoder. Projektet möjliggjorde utbildning av nya generationer hantverkare. Nu har Gunnebo åter ett vackert hem för citrus och andra frostkänsliga växter under den kalla årstiden. Orangeribyggnaden hade inte tillkommit utan stöd från stiftelsen, som utöver förstudien även anslagit medel till bland annat skulptural utsmyckning och den eleganta trädgårdsgrottan i norra hörnpaviljongen.

I flera år har slottsarkitekt Stefan Günther bedrivit ett omfattande forskningsprojekt helt finansierat av Torsten Söderbergs Stiftelse. I sin forskning har Günther följt i Carlbergs fotspår i den Grand Tour som han genomförde 1777–1782 för att hämta inspiration till bland annat Gunnebo. Byggnader och platser som Carlberg besökte och beundrade har studerats genom reseskisser och teckningar. När Gunnebo stod

Foto Sören Håkanlind

▲ Drivhusdelen i orangeribyggnaden under återuppförandet.

färdigt 1796 var det en av landets mest påkostade herrgårdar med arkitektur och utsmyckning inspirerad av den senaste utvecklingen på kontinenten. Arkitekturen följde andra förebilder än den stockholmsbaserade, mer genomforskade, arkitekturen. Utsmyckningen ingick i ett konstnärligt program, som åren 1786-96 genomfördes av Carlberg och den italienske skulptören Gioacchino Frulli. Alltsedan renässansen låg komplexa ikonografiska program, som hylade byggherrens politiska, ekonomiska och intellektuella ambitioner till grund för en byggnads utsmyckning.

Stefan Günthers forskningsprojekt beskriver och analyserar Gunnebos

arkitekturhistoria och det konstnärliga programmet bakom dess utsmyckningar med utgångspunkt i en ikonologisk och komparativ studie av den samtida utvecklingen i Europa.

Under 2024 trycks det avslutande boken *Drömmen om en förlorad värld*. Berättelsen om arkitekt Carl Wilhelm Carlberg och Gunnebo slott som sammanfattar den forskning som fullfinansierats av stiftelsen. Det rikt illustrerade verket sprider nytt ljus över tillkomsten av en av Sveriges bäst bevarade 1700-talsmiljöer och bidrar till att öka kunskapen om anläggningen och dess betydelse. ♦

» Jag trodde mig ha varit i Roms omgivning; i Tivoli eller i Frascati. Efter att ha sett Gunnebo sätter jag ett enormt värde på Carlberg. Arkitekturen är som poesi.

JOHAN TOBIAS SERGEL VID BESÖK PÅ GUNNEBO 1801

▲ Gunnebo slott och den södra trädgården med orangeribyggnaden till höger. Akvarell av Justus Friedrich Weinberg 1803.

Musik i militära arkiv

– inte bara militärmusik

TEXT ANN-CHARLOTTE HELL

I de militära arkiven döljer sig en stor och för de flesta helt okänd skattgömma av svensk musik. Musik som i dag inte bara är bortglömd utan även i det närmaste oåtkomlig och vi riskerar att förlora en stor och viktig del av vårt musikaliska kulturarv.

FRÅN 1800-TALET BÖRJAN fram till mitten av förra seklet spelade militärmusikerna en avgörande roll i det svenska musiklivet. Sammanlagt har det i Sverige funnits cirka 80 militärmusikkårer. Tack vare dessa hade både större och mindre orter runt om i landet ett blomstrande musikliv och tillgång till ett musikutbud av hög kvalitet. Musikkårerna spelade inte bara i militära sammanhang utan även vid nationella fester, idrottsevenemang och invigningar.

Vid sidan av sin tjänst i det militära var musikerna i högsta grad aktiva i det civila musiklivet och flera av landets mest framstående musiker och tonsättare var i grunden militärmusiker. De framträdde och var drivande i alla typer av musikaliska sammanhang under 1800-talet och långt in på 1900-talet – från Hovkapellet och kyrkan till teatrarna, brunnsorkesterrarna och musiken vid glasbruken, i skarpskyttekåren och Frälsningsarmén. Därtill kom sommarkonserter till exem-

pel på Trädgårdsföreningen i Göteborg eller Mosebacke och Humlegården i Stockholm. Samtidigt stod militärmusikerna även för den mest omfattande utbildningen av orkestermusiker i landet.

Många militärmusiker var även framstående tonsättare, som förutom marscher och ceremonimusik även komponerade mycket musik för civila sammanhang, från kammarmusik till orkesterverk. Dessvärre är deras verk idag inte bara bortglömda utan även i stort sett oåtkomliga.

Tack vare stödet från Torsten Söderbergs Stiftelse blir det nu möjligt att tillgängliggöra denna enorma musikaliska skatt som finns i de militära notarkiven och åter ge den en självklar plats i dagens musikutbud. Arbetet, som kommer löpa över flera år, sker inom ramen för Kungl. Musikaliska Akademien och Levande musikarv i samarbete med Försvarsmakten och Försvarsmusiken. I projektgruppen för »Musik i militära

Flöjtsstämma av Carl Braun, kompositör av militärmusik och bland annat musikdirektör vid Andra livgardet under tidigt 1800-tal. Musik- och teaterbiblioteket.

arkiv« ingår Tomas Löndahl, professor och musikforskare, Mattias Arveheim, ställföreträdande chef för Arméns musikkår, musiker, tonsättare och arrangör, Ann-Charlotte Hell, verksamhetsledare Levande musikarv, Per Iko, chef för Arméns musikkår och militärhistoriker, Ann-Marie Nilsson, docent i musikvetenskap vid Uppsala universitet och Åbo Akademi samt Sebastian Örnemark, webbmaster och tonsättare.

Den musik som komponerades av militärmusiker består av en bred repertoar för många typer av instrument, från kammarmusik till orkesterverk och alltså långt ifrån alltid musik enbart för blåsinstrument som många kanske tänker på nuförtiden. Med detta sagt är svensk blåsmusik idag ett eftersatt område och den bristande tillväxten på blåsmusiker i landet ger skäl till oro inför framtiden. Att få tillgång till en inhemsk blåsmusikrepertoar av hög kvalitet i moderna notutgåvor är av största betydelse för att väcka intresse och engagemang hos såväl musiker som konsertpublik. Detta projekt kommer kunna bidra även till detta.

Många av de militära musiksamlingarna bevaras i Krigsarkivet men mycket finns även på andra platser runt om i landet. Det saknas dock översiktlig information om var man kan hitta de olika samlingarna och det finns heller ingen

organisation eller institution som har ett övergripande ansvar. Materialet är mycket svåråtkomligt även på andra sätt eftersom samlingarna ofta är dåligt dokumenterade och ibland helt osorterade. Endast i ett fåtal fall finns väl utförda arkivregister som ger en tydlig överblick över innehållet.

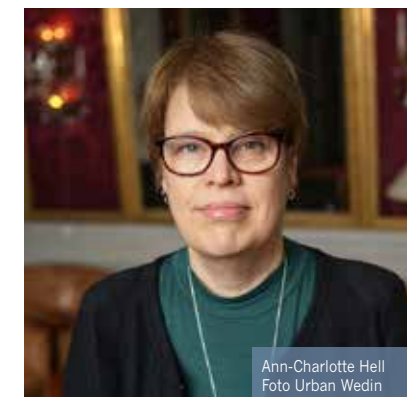
För att kartlägga och inventera notsamlingarna runt om i Sverige anlitar projektet några av landets främsta musiker och forskare med särskild kunskap inom militärmusikområdet. De kommer skapa en översikt över det notmaterial som finns bevarat, digitalisera arkivförteckningar och annan väsentlig dokumentation samt viktiga musikverk. Materialet kommer publiceras i en databas där det också kommer finnas nya fritt nerladdningsbara notutgåvor ur detta rika material.

Genom denna satsning, »Musik i militära arkiv – inte bara militärmusik«, kommer den nära nog bortglömda och oåtkomliga musikskatten i militära arkiv att bli tillgänglig för professionella musiker, musikstudenter, konsertarrangörer, forskare, amatörmusiker och den musikintresserade allmänheten och blir en självklar och levande del av dagens moderna konsertrepertoar. ♦

EN BÅTSMAN

Musik och text av Radscha, pseudonym för överstelöjtnant Iwan T. Aminoff (1868-1928), donator Wanja Söderbergs far. Han skrev även krigs-, äventyrs-, kriminal- och science fiction-romaner. Komponerade gjorde han huvudsakligen under pseudonymen Flöte; då bland annat dans- och marschmusik. Särskilt kanske kan nämnas kompositionen Kadettlif som framfördes och spelades in av FBU/Krigsskolans musikkår i samband med Krigsskolan Karlbergs 200-årsjubileum år 1992.

Ann-Charlotte Hell
Foto Urban Wedin

OM LEVANDE MUSIKARV

Levande musikarv, som genomför projektet »Musik i militära arkiv – inte bara militärmusik« i samarbete med Försvarsmakten och Försvarsmusiken, initierades av Kungl. Musikaliska Akademien i ett samarbete med Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik. Levande musikarv har tidigare genomfört en liknande mycket framgångsrik satsning för folkmusik genom databasen Vägvisare till folkmusiken. Levande musikarv tillgängliggör den dolda svenska musikskatten från flera århundraden för musiker både i Sverige och utomlands. Levande musikarvs webbplats är ingång till:

- en databas med information om mer än 6000 musikverk där man lätt kan finna repertoar utifrån tonsättare, besättning och epok. Över 100 000 unika besökare per år.
- notutgåvor av hittills mer än 2000 verk som kostnadsfritt kan laddas ner från databasen.
- texter på vetenskaplig nivå inklusive biografier över närmare 300 tonsättare, digitaliserade texter och böcker för gratis nerladdning.

FORSKNINGSPROJEKT

Musik i militära arkiv – inte bara militärmusik

Verksamhetsledare Ann-Charlotte Hell
Kungl. Musikaliska Akademien
Levande Musikarv

Anslag övrigt 2023

◀ Kronprinsens Husarregementets musikkår framför regementets kasern i Malmö omkring 1900. Wikimedia commons.

Investeringskyddsavtal i tider av intensifierad klimatpolitik och ökade säkerhetspolitiska spänningar

TEXT HENRIK HORN

En betydande andel globala investeringar omfattas av de cirka 2600 mellanstatliga investeringsskyddsavtal som skyddar investeringar mot förluster som orsakas av värdländers offentliga åtgärder. Avtalen har kritiserats; det hävdas bland annat att de kompensationskrav som internationella företag kan rikta mot värdländer under dessa avtal kan bromsa omställningen mot en hållbar ekonomi. Det förändrade geopolitiska läget har också lett till att länder tenderar att betona skydd emot, snarare än skydd av, inkommande utländska investeringar.

KRITIKEN VÄCKER EN RAD FRÅGOR och den ekonomiska forskningen om avtalens utformning och effekter är mycket begränsad. Detta forskningsprojekt, som nu fördjupas i och med stiftelsens

Global Warming« analyseras ekonomiska effekter av de förslag på avtalsreformer som lagts fram för att underlätta utfasningen av klimatmässigt omoderna eller så kallade miljö-/klimatmässigt strandade

investeringar. En stiliserad modell visar bland annat att det inte alltid är effektivt ur miljö- och klimatsynvinkel att ta bort talerätten för privata investerare, men att när det har effekt kan det gynna avtalsparterna. Omvänt medför reducerade kompensationskrav i avtalen önskvärda miljö-/klimat effekter, men gagnar inte alltid investeringarnas värdländer.

Klimatregleringar och investerares »legitima förväntningar« – ett andra delprojekt har analyserat huruvida investeringsskyddsavtalen kan leda till utfasning av klimatmässigt strandade investeringar och *samtidigt* stimulera nyinvesteringar med mindre miljö- och klimatpåverkan. Centralt för skiljedomstolars tolkningar av investeringsskyddsavtalen är doktrinen om investerares »legitima förväntningar«. Den innebär bland annat att investeringar

som skett före tillkomsten av ett nytt politiskt mål, till exempel ökad biologisk mångfald, har starkare skydd (det vill säga inte skulle behöva anpassa sig till det nya politiska målet) än de investeringar som görs i landet efter att det nya politiska målet blivit känt. Detta tycks strida mot vad som är önskvärt ur miljö- och klimatsynvinkel. Projektets studie »Investment Treaties and the Replacement of Stranded Investment« visar dock hur doktrinen ger incitament till miljö-/klimatmässigt mindre skadliga nyinvesteringar. Den tenderar därigenom också att stärka incitamenten att fasa ut strandade investeringar eftersom dessa kommer att ersättas med mer attraktiva nyinvesteringar.

» Långtgående krav på att utländska investeringar inte ska få ske i känsliga sektorer

Investeringskyddsavtal och nationell säkerhet – det tredje delprojektet, som nu inleds, kommer att belysa undantagsklausuler för säkerhetspolitiska åtgärder i investeringsskyddsavtalen. Det förändrade geopolitiska läget har lett till ökad betoning av skydd emot, snarare än skydd av, inkommande investeringar. Ett exempel är EU:s strävan efter »strategisk autonomi« och mer långtgående krav på att utländska investeringar inte ska få ske i känsliga sektorer. Ett uttryck för detta

Henrik Horn
Foto Karl Gabor

är Huawei's stämning av Sverige under investeringsskyddsavtalet mellan Kina och Sverige med anledning av att företaget inte fick delta i 5G-auktionen. Syftet med projektet är alltså att analysera de säkerhetspolitiska aspekterna i investeringsskyddsavtal. Även om nationell säkerhet respektive miljö/klimat är politiskt separata frågor, påverkar de värdet av investeringsskyddsavtal på likartat sätt. Båda frågorna kan ses som exogena störningar som minskar värdländers vinster av avtalen och undantagsklausuler kan ses som ett sätt att fördela risk. Förekomsten och utformningen av säkerhetspolitiska klausuler i svenska investeringsskyddsavtal (och mer generellt) kommer att studeras, till exempel – hur väl korrelerar förekomsten av klausuler i bilaterala avtal med de säkerhetspolitiska spänningarna mellan länderna? ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Investeringskyddsavtal i tider av ökade säkerhetspolitiska spänningar

Professor Henrik Horn
Institutet för Näringslivsforskning

Anslag ekonomi 2021 och 2023

Nya verktyg för att bättre utvärdera hur effektivt marknader fungerar

TEXT THOMAS TANGERÅS

På marknader med ofullständig konkurrens, där elmarknaden skulle kunna vara ett exempel, utnyttjar företag marknadsmakt för att ta ut överpriser. Befintliga verktyg för att skatta konkurrens på en marknad har betydande svagheter och nya metoder behöver utvecklas för att kunna fördjupa kunskapen om ineffektiva marknader.

NÄR OFULLSTÄNDIG KONKURRENS råder utnyttjar företag alltså marknadsmakt för att ta ut överpriser. Ineffektivitet uppstår genom att vissa låter bli att handla även om de har en betalningsvilja som är högre än kostnaden för att producera varan. Överpriser leder även till omfördelning av inkomst från konsumenter till företag. En analys av marknadsmakt är således grundläggande för att utvärdera hur effektivt marknader fungerar och vilken grad av omfördelning de ger upphov till. Befintliga metoder för att skatta konkurrens har betydande svagheter eftersom de är känsliga för de antaganden man måste göra avseende efterfråge- och kostnadsförhållanden men som inte går att verifiera.

Nu inleds en fördjupning av det längre forskningsprojekt som Torsten Söderbergs Stiftelse finansierat och som utvecklar nya verktyg för att utvärdera marknadskonkurrens. Metoderna utgår från minimala antaganden om förhållandena på marknaden, och ger därför mer tillförlitliga svar än vad som är möjligt med befintliga tekniker.

Ett test för att utvärdera om företagens beteenden är förenliga med fullständig konkurrens har utvecklats i projektets första del. Del två som inleds nu kommer i sin tur ta fram metoder för att testa om observerade data är förenliga med modeller för ofullständig konkurrens och i så fall kvantifiera graden av konkurrens. Metoderna är enkla att använda och bygger endast på tillgängliga data över pris och försäljning på marknaden. Dessa förhållanden gör verktygen praktiskt användbara även för myndigheter och andra intresserade av att undersöka konkurrens på olika marknader.

Att tillämpa de nya verktygen för att utvärdera i vilken grad företag utnyttjar marknadsmakt på den nordiska elmarknaden utgör projektets andra huvudsyfte. Elmarknaden ger stora möjligheter att

utöva marknadsmakt eftersom: (i) några få enskilda företag äger det mesta av produktionskapaciteten, (ii) flaskhalsar i överföringsnätet för el begränsar konkurrensen, (iii) efterfrågan på el är okänslig för kort-siktiga ändringar i elpriset och (iv) politiska och ekonomiska faktorer begränsar inträdet av nya aktörer på marknaden.

Projektets första del har visat att priserna och kvantiteterna på elbörserna genomgående är förenliga med perfekt konkurrens i de svenska elområdena. Däremot pekar analysen ut elområde Malmö där myndigheterna bör vara särskilt uppmärksamma på höga elpriser.

Elområde Malmö präglas generellt av hög ägandekonzentration och ett stort lokalt underskott av elproduktion, faktorer som bidrar till lokal marknadsmakt. En tillämpning av de verktyg som ska utvecklas i del två av detta projekt kommer bidra med fördjupad kunskap om den lokala konkurrensen i utvalda problemområden.

Forskningen genomförs av Thomas Tangerås och Per Hjerstrand vid Institutet för Näringslivsforskning där det finns en särskild grupp som studerar elmarknader inom området »Hållbar energiomställning«. Detta forskningsprojekt är i sin helhet finansierat av Torsten Söderbergs Stiftelse. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Nya verktyg för att analysera marknader med ofullständig konkurrens

Docent Thomas Tangerås
Institutet för Näringslivsforskning

Anslag ekonomi 2020 och 2023

Skräddarsytt hörselskydd i tablettform – är det möjligt?

– AI-drivna metoder för farmakologiskt förebyggande av hörselskador

Över 400 miljoner människor globalt lider av hörselskador, vilket leder till kostnader på nästan 980 miljarder US dollar årligen. Dessa skador försämrar inte bara hörseln för den drabbade utan minskar personens livskvalitet och kan leda till allvarliga problem som depression, demens och inlärningssvårigheter.

SÄRSKILT SÅRBARA är de över en miljard unga vuxna och tonåringar som regelbundet utsätts för skadliga ljudnivåer när de använder olika former av bärbara »devices« för att lyssna på musik eller annat. Denna exponering leder ofta till tillfällig tröskelförskjutning (TTS), en mindre allvarlig och temporär form av hörselnedsättning. Upprepade episoder av TTS kan dock så småningom leda till permanent tröskelförskjutning (PTS). Även soldater i bullriga strids- och övningsmiljöer löper risk att drabbas av hörselskador.

Trots att det finns effektiva moderna hörselskydd, som öronproppar, är de ofta otillräckliga för dessa grupper. Unge individer använder ofta hörlurar som sitter djupt i örat för att lyssna på musik eller annat. Soldater behöver vara uppmärksamma på sin omgivning, det vill säga behålla auditiv situationsmedvetenhet, för att upptäcka ljud, uppfatta tal och för lokalisering – och därför kan de inte alltid förlita sig på skyddsproppar. Med konflikter nära EU:s gränser som kriget i Ukraina och återkommande storskaliga militära övningar som Sveriges Aurora 2, är det angeläget att hitta alternativa vägar för att motverka hörselskador både för folkhälsans och den nationella säkerhetens skull. En möjlig väg är farmakologiskt förebyggande av PTS.

Tidigare fokuserade forskningen på metoder som med hjälp av antioxidanter skulle bekämpa skadliga molekyler som frigörs i innerörat vid bullerexponering, såsom reaktiva syreföreningar (reactive oxygen species, ROS). Detta tillväg-

Pierre Hakizimana Foto Thor Balkhed

gångssätt har dock visat sig vara otillräckligt. Det beror på att ROS tenderar att manifesteras sig som en del i ett senare skede i PTS-kaskaden. Det kan innebära att de behandlingar som inriktas på att neutralisera ROS kommer för sent i PTS-processen. Detta understryker behovet av att inrikta sig på tidigare led i processen för att effektivt förhindra utvecklingen av PTS.

» Fokus bör istället ligga på förebyggande åtgärder som kan sättas in innan de skadliga processerna ens har börjat

I stället för att endast satsa på att bekämpa de redan frigjorda ROS efter bullerexponering, bör fokus ligga på förebyggande åtgärder som kan sättas in innan dessa

skadliga processer ens har börjat och på så vis skydda hörseln från irreversibel skada.

Detta forskningsprojekt inriktas på att förebygga övergången från tillfällig TTS till PTS. Till skillnad från PTS, som leder till irreversibel skada såsom förlust av hårceller, kännetecknas TTS av reversibla elektriska och mekaniska förändringar i hörselorganet. Dessa förändringar är ofta svåra att upptäcka eftersom de kan återgå till det normala innan de blir synliga vid mikroskopisk analys.

En djupare förståelse om att TTS kan vara ett reversibelt tillstånd, och hur det skiljer sig från den mer skadliga PTS, öppnar dörrar för tidiga interventionsåtgärder för att förhindra permanenta hörselskador. Genom projektets banbrytande kombination av avancerad AI-teknik och de senaste framstegen inom användning av reflekterat ljus i konfokal mikroskopi för hörselorganet – en metod projektet

ANVÄNDNING AV REFLEKTERAT LJUS I KONFOKAL MIKROSKOPI

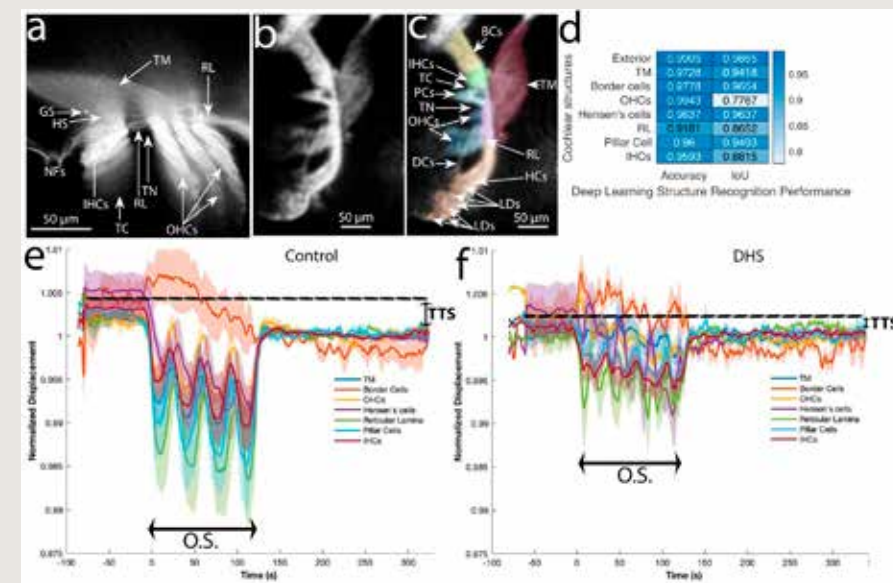
Figur a visar en konfokal mikroskopbild av hörselorganet i temporalbenspreparat från marsvin, färgat med ett fluorescerande ämne. Bilden framhäver tydligt sinnescellerna och det överliggande tektoniska membranet. En ytterligare fördjupning av strukturen erhålls genom att använda reflekterat ljus i konfokalmikroskopin, figurer b och c. Denna metod är inte bara snabbare, utan också idealisk för TTS-studier, då den tillåter detaljerade bildsekvenser under bullerexponering.

En anpassad »deep learning«-baserad AI-modell används för att identifiera och spåra olika strukturer i hörselorganet under högljuddstimulering. Den har utvecklats i samarbete med Norges Teknisk och Naturvetenskapliga Universitet i Trondheim. Som framgår av figur d, kan AI-modellen känna igen dessa strukturer med hög noggrannhet. Figur e visar att högljuddstimulering, bestående av 700 millisekunders tonburst vid 140 Hz och 100 dB SPL som upprepas varje sekund, orsakar vågiga rörelser perpendikulära mot det basila membranets axel i dessa strukturer. Dessa oscillativa rörelser indikerar en aktiv mekanisk anpassningsmekanism som respons på den intensiva ljudexponeringen. Trots den kraftiga stimuleringen visar strukturens förmåga att återgå till nästan sitt ursprungliga läge att hörselorganet besitter en robust förmåga att skydda sig mot tillfälliga ljudskador. Detta förklarar varför människor ofta inte förlorar sin hörsel helt efter kortvarig bullerexponering.

Även om det finns en tydlig återhämtning, visar en noggrann analys att strukturen inte återgår exakt till sina initiala positioner, vilket tyder på att återhämtningen inte är fullständig. Denna subtila bestående förändring i strukturens position kan vara en indikation på mikroskopiska skador som inte är omedelbart

nyligen introducerade inom hörselnsforskningen som möjliggör snabb bildtagning under stimulering med högt ljud – kan projektet nu i detalj identifiera tidiga tecken på hörselskador på TTS-nivå. Det gör det möjligt att rikta in forskningen på de kritiska inledande faserna där hörselskador fortfarande är reversibla.

I projektet används etablerade läkemedel med dosberoende hörselnedsättande egenskaper, en bieffekt som vi kan dra nytta av. Dessa inkluderar aspirin (vars aktiva metabolit är salicylat), furosemid, quinin och streptomycin/dihydrostreptomycin. Med deras unika egenskaper kan vi finjustera hörselskyddet för att passa individuella behov, vilket

uppenbara, men som kan ackumuleras över tid med upprepade ljudöverstimuleringar.

Genomsnittet av de uppmätta förskjutningarna från fem olika preparat före, under, och efter den akustiska överstimuleringen visar att även om det finns en märkbar skillnad mellan återhämtnings- och kontrolltillstånden, är den mekaniska skadan associerad med TTS minimal. Detta fenomen är viktigt att notera, eftersom även minimala förändringar kan bidra till en långsiktig hörselnedsättning om örat utsätts för regelbundna ljudöverbelastningar. Därför är det av yttersta vikt att vidare utforska och förstå dessa adaptiva mekanismer och deras långsiktiga effekter på hörseln.

En farmakologisk behandling med dihydrostreptomycin introduceras och effekten av detta på hörselorganets respons syns i figur f. Efter behandling med dihydrostreptomycin observeras en minskning av de vågiga rörelsernas regelbundenhet i

hörselorganets strukturer, jämfört med de tidigare observerade anpassningsoscillationerna. Denna minskning av oscillationernas regelbundenhet, tillsammans med en minskning av gapet i tillfällig TTS, figur f, indikerar att behandlingen bidrar till att minska den mekaniska skadan som orsakas av ljudöverstimulering.

Det intressanta med denna farmakologiska intervention är att den tycks minska behovet av hörselorganets egen adaptiva mekanism. Detta antyder att farmakologiska lösningar kan erbjuda ett skydd mot de subtila, men potentiellt ackumulerande, effekterna av upprepade ljudöverstimuleringar.

Sammanfattningsvis illustrerar figur e hörselorganets naturliga mekaniska anpassningsförmåga som respons på ljudöverstimulering, medan figur f belyser hur farmakologiska ingripanden kan ytterligare modulera och förstärka detta skydd. Dessa rön öppnar upp för nya möjligheter i förebyggandet av hörselskador orsakade av bullerexponering.

möjliggör skräddarsydd förebyggande vård i tablettform.

Nu är nästa steg att pröva flera substanser och utvärdera de mest lovande in vivo i möss, för att karaktärisera hur de skyddar hörselorganet och hörseln vid upprepade högljuddsexponering som efterliknar verkliga situationer. En forskningsinriktning som möjliggörs tack vare anslaget från Torsten Söderbergs Stiftelse.

Om en skräddarsydd förebyggande vård av hörselskador i tablettform så småningom visar sig bli framgångsrik skulle det vara en revolutionerande förändring i hur vi skyddar hörseln mot skadliga miljöer och som öppnar upp

nya möjligheter inom medicinsk behandling av hörselskador och inom hörselskydd. ♦

FORSKNINGSPROJEKT

Artificiell Intelligensdrivna metoder för terapeutiskt förebyggande av hörselnedsättning

Forskningsingenjör Pierre Hakizimana
Linköpings universitet
Institutionen för biomedicinska och kliniska vetenskaper

Anslag medicin 2023

Rickard Sandberg Foto Martin Stenmark

Torsten Söderberg Akademiprofessur i medicin vid Kungl. Vetenskapsakademien

Rickard Sandberg, professor i molekylär genetik vid Karolinska Institutet utnämndes under 2023 till innehavare av en av flera, Torsten Söderberg Akademiprofessurer i medicin vid Kungl. Vetenskapsakademien. Huvudspåret i Sandbergs forskning är att på detaljnivå försöka förstå hur genreglering styrs.

SOM INNEHAVARE AV PROFESSUREN kommer Rickard Sandberg att fokusera på grundforskning på mycket hög nivå för att förstå hur arvsmassan kontrolleras och regleras av våra gener. De metoder han utvecklat gör det möjligt att tränga långt in i människans arvs massa och studera gener i enskilda celler. Kunskapen kan hjälpa oss att förstå sjukdomstillstånd och förfinna läkemedel och därmed även komma till praktisk nytta.

Sammanlagt finns 20 000 proteinkodande gener i vår arvs massa. Rickard Sandberg vill bland annat utforska hur många olika mönster det finns för hur dessa gener slås på och av och hur ofta det sker. Forskargruppen planerar att undersöka ett stort antal celltyper i människa och mus och för första gången kartlägga deras genaktiveringsprocess.

» Akademiprofessuren gör det möjligt för oss att satsa på mer systematiska och gedigna projekt, och vi kan utforska innovativa projekt som tar längre tid

Tidigare var man tvungen att titta på många celler ihop i en klump. De metoder Rickard Sandberg och andra har utvecklat gör att de kan studera uttrycksnivån av gener i enskilda celler och utifrån det förstå mer om vad det är som egentligen händer när generna aktiveras.

Genom att systematiskt påverka celler med hundra olika läkemedelssubstanser och med de nya metoderna kommer forskargruppen se den direkta effekten av

substanserna på ett mycket tidigt stadium, hur de verkar och vilka bieffekter de har. Det kan till exempel leda till att man kan förfinna läkemedel betydligt. ♦

PROFESSUR

Torsten Söderberg Akademiprofessur i medicin vid Kungl. Vetenskapsakademien

Professor Rickard Sandberg (2023–2028)
Karolinska Institutet

Akademiprofessurerna ska främja internationellt ledande forskning inom det medicinska området genom att göra det möjligt för innehavaren att på heltid ägna sig åt forskning vid en svensk medicinsk fakultet under fem år. Torsten Söderbergs Stiftelse donerar tio miljoner kronor till varje enskild professur. Fem Torsten Söderberg Akademiprofessurer i medicin löper parallellt med varandra. Professurerna bereds och beslutas av Kungl. Vetenskapsakademien efter peer-review-förfarande.

Alexander Styhre Foto Isac Lundmark

Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan i Göteborg

Alexander Styhre, professor i management vid Handelshögskolan i Göteborg utsågs under 2023 till ny innehavare av Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan i Göteborg. Styhres forskningsbana kretsar kring innovationsledning, life science-innovation, riskkapitalinvesteringar och corporate governance.

INOM RAMEN FÖR PROFESSUREN kommer Alexander Styhre att studera hur företag samverkar med beslutsfattare, myndigheter och andra företag för att skapa rumsliga förhållanden som gynnar befintliga och nya affärs satsningar och samtidigt bidrar till ekonomisk och social tillväxt. Forskningsprojektet fokuserar på tre rumsliga aspekter:

»Innovation space« undersöker bland annat hur AstraZeneca i Mölndal bidrar till att skapa »innovationsutrymme« där life science-expertis kan etableras och utvecklas lokalt, till exempel genom den fysiska satsningen GoCo Health Innovation City och engagemanget i life science-inkubatorn BioVentureHub.

»Infrastructure space« kartlägger hur företag bidrar till att skapa och organisera infrastruktur, exempelvis energisystem, logistik- och transportlösningar och produktions- och kontorslokaler. Projektet fokuserar på Castellums satsning Gateway Säve, en ny viktig knutpunkt där det gamla flygplatsområdet ska möta flera infrastrukturella behov som idag är otillräckligt försörjda.

»Housing space«, utforskar hur allmännyttiga och privata bostadsbolag samarbetar, till exempel för att producera billiga bostäder. Tillgång till prisvärda bostäder är viktigt eftersom det tenderar att skapa mer ekonomisk verksamhet. Privata företag äger dessutom ofta bostä-

der i anslutning till allmännyttans och samverkar även där.

Företagens arbete med att skapa dessa rumsliga förhållanden har inte studerats så mycket inom organisationsforskningen. Det har framför allt varit ekonomgeogra-

fer och forskare inom urbana studier som ägnat sig åt den rumsliga inbäddningen av ekonomisk och social välfärd. Genom att överbygga dessa två forskningstraditioner vill Styhre ge både teoretiska och empiriska bidrag till organisationsforskningen. ♦

PROFESSUR

Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan i Göteborg

Professor Alexander Styhre (period juli 2023–juni 2026)
Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Företagsekonomiska institutionen

Donationen om sammanlagt 40 miljoner kronor till en roterande professur vid Handelshögskolan i Göteborg, i syfte att främja forskningsprojekt inom ekonomi och rättsvetenskap, gjordes i ett första steg om 20 miljoner kronor gemensamt av Torsten Söderbergs Stiftelse och Ragnar Söderbergs stiftelse. År 2016 donerades ytterligare 20 miljoner kronor till professuren från Torsten Söderbergs Stiftelse. Professuren tillsätts av rektor för Handelshögskolan i Göteborg och roteras vart tredje år.

Mauro Zamboni Foto Natalie Olwsson

Torsten och Ragnar Söderbergs professur i rättsvetenskap vid Stockholms universitet

Mauro Zamboni, professor i allmän rättslära, utsågs under 2023 till ny innehavare av Torsten och Ragnar Söderbergs professur i rättsvetenskap vid Stockholms universitet. Zambonis forskning fokuserar på rättsstaten, den skandinaviska rättsrealismen, juridisk metod och evolutionär rättsteori.

UNDER SIN TID SOM INNEHAVARE AV PROFESSUREN kommer professor Zamboni, genom att analysera tre centrala områden, öka vår insikt om lagstiftningsprocessen – särskilt den viktiga fas då politiska intentioner omvandlas till konkreta lagtexter, en fas som inte uppmärksammas särskilt i tidigare forskning. För det första undersöks klyftan mellan politiska intentioner och konkret lagstiftning. För det andra ska projektet utforska hur globaliseringen har påverkat regleringslandskapet och nationella lagstiftningsprocesser. Slutligen avser han belysa hur avståndet ökat mellan aktörer på makronivå, som politiker och tänkare, och de på mikronivå, som lagstiftare och experter inom lagstiftningslära.

Forskningen tar avstamp i den pågående globaliseringen av lagstiftningen. I en tid då rättsliga modeller inte längre stannar vid nationsgränser och icke-statliga aktörer spelar en allt större roll i lagstiftningsprocessen, har det blivit mer relevant än någonsin att noga studera hur lagar skapas och implementeras. Globaliseringen har inte bara ökat klyftan mellan skapandet av lagar och deras praktiska tillämpning, utan också försvagat nationella regeringars makt över regleringsprocessen.

Arbetet förväntas inte bara öka vår förståelse av lagstiftningsprocessen utan också erbjuda praktiska riktlinjer och insikter för lagstiftare och juridiska

experter. Genom att utveckla en så kallad »middle-range«-teori som förenar politiska beslut med konkret lagstiftning,

har projektet potential att verkligen fördjupa vår förståelse för hur lagar formuleras. ♦

PROFESSUR

Torsten och Ragnar Söderbergs professur i rättsvetenskap vid Stockholms universitet

Professor Mauro Zamboni (period 2024–2027)
Stockholms universitet, Juridiska institutionen

Professuren instiftades gemensamt av Torsten Söderbergs Stiftelse och Ragnar Söderbergs stiftelse med anledning av Juridiska fakultetens vid Stockholms universitet 100-årsjubileum år 2007. Donationen, om 25 miljoner kronor, finansierar en roterande forskningsprofessur i rättsvetenskap som kan innehas av professorer vid fakulteten för en period av högst fyra år. Innehavaren ska under perioden normalt ägna all sin tid åt forskning och är därmed befriad från sin undervisningskyldighet.

STYRELSE

Maria Söderberg, civilekonom, ordförande
Richard Arvidsson, professor, vice ordförande
Torsten Söderberg, produktutvecklare, ledamot
Elisabet Söderberg, filosofie doktor, ledamot

Wanja Söderberg, suppleant
Anna Söderberg, filosofie kandidat, suppleant
Sebastian Söderberg, studerande, suppleant

KANSLI

Sabina Andersson, kanslichef
Therese Gunnars, kommunikatör, administrativ samordnare

VETENSKAPLIGA RÅDGIVARE

Harry Flam, prof. em. i internationell ekonomi, Stockholms universitet, ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien

Göran K. Hansson, prof. i medicin, Karolinska Institutet, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien, f.d. ständig sekreterare, (delat uppdrag 2024)

Claes-Robert Julander, prof. em. i företagsekonomi, Handelshögskolan i Stockholm, ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, f.d. rektor

Lena Marcusson, prof. em. i förvaltningsrätt, Uppsala universitet, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien

Bo Ralph, prof. em. i nordiska språk, Göteborgs universitet, ledamot av Svenska Akademien

Hans Wigzell, prof. em. i medicin, Karolinska Institutet, ledamot av Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien, f.d. rektor, (delat uppdrag 2024)

REVISOR

KPMG AB; Fredrik Sjölander, auktoriserad revisor

TORSTEN SÖDERBERGS STIFTELSE

har till ändamål att främja vetenskaplig forskning och vetenskaplig undervisnings- eller studieverksamhet av landsgagnelig innebörd varvid företrädesvis de ekonomiska, medicinska och rättsvetenskapliga områdena skall komma ifråga.

STIFTELSEKAPITALET

Torsten Söderbergs Stiftelse grundades den 5 maj 1960 av general-konsul Torsten Söderberg och hans hustru Wanja, född Aminoff, efter diskussion med barnen som i samband med detta avstod arv. Donationen utgjordes av 20 000 stamaktier i förvaltningsaktiebolaget Ratos (numera Ratos AB). Ratos hade kommit att bli moderföretag till det tidigare familjeföretaget Söderberg & Haak AB, som utvecklades under ledning av Torstens far Olof A. Söderberg.

ANSLAGSGIVNING 2023, KR

Totalt 24 769 751

FÖRDELNING PÅ ÄMNESOMRÅDE, KR

Medicin 10 800 000
Ekonomi 5 333 500
Rättsvetenskap 3 832 500
Övrigt 4 803 751

FÖRDELNING PÅ MOTTAGARE, KR

Kungl. Vetenskapsakademien 10 000 000
Handelshögskolan, Stockholm 3 100 500
Armémuseum 1 500 000
Uppsala universitet 1 193 000
Institutet för Näringslivsforskning 1 148 500
Stockholms universitet 1 058 000
Örebro universitet 1 030 200
Övriga mottagare 5 739 551

FÖRMÖGENHET, KR

31 december 2023 1 122 703 579

Årets anslag 2023

MEDICIN

Ellegren, Hans; ständig sekreterare
Kungl. Vetenskapsakademien
»Torsten Söderberg Akademi-
professur i medicin 2024«
10 000 000 kronor

Hakizimana, Pierre; forskningsingenjör
Linköpings universitet
»Artificiell Intelligensdrivna metoder
för terapeutiskt förebyggande av
hörselnedsättning«
800 000 kronor

Söndergaard, Magnus; doktorand
Handelshögskolan i Stockholm
»Varför ansvarstagande samarbeten
mellan konkurrenter ökar försäljning«
292 500 kronor

Tangerås, Thomas; docent
Institutet för Näringslivsforskning
»Nya verktyg för att analysera
marknader med ofullständig
konkurrens: del 2«
657 000 kronor

EKONOMI

Horn, Henrik; professor
Institutet för Näringslivsforskning
»Investeringskyddsavtal i tider av
ökade säkerhetspolitiska spänningar«
491 500 kronor

Husebye, Alexander; vd
Centrum för Näringslivshistoria
»Olof A. Söderberg – en biografi«
296 800 kronor

Lodefalk, Magnus; docent
Örebro universitet
»Nyckelfaktorer bakom AI:s
arbetsmarknadseffekter«
787 700 kronor

Roth, Paula; fil.dr
Handelshögskolan i Stockholm
»Överskuldställningens orsaker och
konsekvenser«
1 138 000 kronor

Strannegård, Lars; rektor, professor
Handelshögskolan i Stockholm
»Professur i ungt ledarskap vid
Handelshögskolan i Stockholm med
anledning av H.M. Konungens 50 år
på Sveriges tron«
1 670 000 kronor

RÄTTSVETENSKAP

Cejje, Katja; professor
Uppsala universitet
»Reformbehov för
beskattningsprinciper
för gränsöverskridande
distansarbete«
1 138 000 kronor

Lernestedt, Claes; professor
Stockholms universitet
»Frankensteins arvingar. Om ansvar
i en ny tid«
1 058 000 kronor

Lundström Florin, Karin; doktorand
Örebro universitet
»Pantsättning och tvångsrealisation
av ägarlägenheter«
242 500 kronor

Samuelsson, Per; professor
Lunds universitet
»Associationsrättsligt jäv«
702 000 kronor

Sannerholm, Richard; lektor
Södertörns högskola
»Outsourcing av juridik. Rättsläget för
myndigheters konsultanvändning«
692 000 kronor

ÖVRIGT

Arnheim, Fabian; museichef
Armémuseum
»Sverige – Ukraina: där vågar
korsats«
1 500 000 kronor

Blücker, Kjell; ordförande
De Svenska Historiedagarna
»De Svenska Historiedagarna 2024«
100 000 kronor

Eliasson, Roger; ordförande
Aeroseum
»Utveckling av pedagogisk och
upplevelsebaserad skol- och
museiverksamhet«
100 000 kronor

Hamberg, Anna; doktorand
Uppsala universitet
»Universitetshuset i Uppsala.
Uppförande, gestaltning och bruk«
55 000 kronor

Günther, Stefan; tekn.dr
Gunnebo Slott och Trädgårdar
»Gunnebo Slott och den nyklassicis-
tiska villans konstnärliga program«
400 000 kronor

Hell, Ann-Charlotte; verksamhetsledare
Kungl. Musikaliska Akademien
»Musik i militära arkiv – inte bara
militärmusik«
644 751 kronor

Henschen Kristina; generalsekreterare
Radiohjälpen
»H.M. Drottning Silvias insamling
till förmån för ukrainska barn
med anledning av Drottningens
80-årsdag«
250 000 kronor

Linde Bjur, Gunilla; professor em.
»Arkitekter och fasader.
Göteborg 1850–1920«
150 000 kronor

Lindlöf, Gunnel; fil.kand.
»Maja Sjöström – svensk
textilpionjär«
50 000 kronor

Lindström, Peter; docent
Umeå universitet
»Relationen mellan Sverige och
Turkiet i historisk belysning«
549 000 kronor

Lundberg, Urban; docent, chefredaktör
Tidskriften Respons
»Tidskriften Respons –
recensionstidskrift för humaniora och
samhällsvetenskap«
80 000 kronor

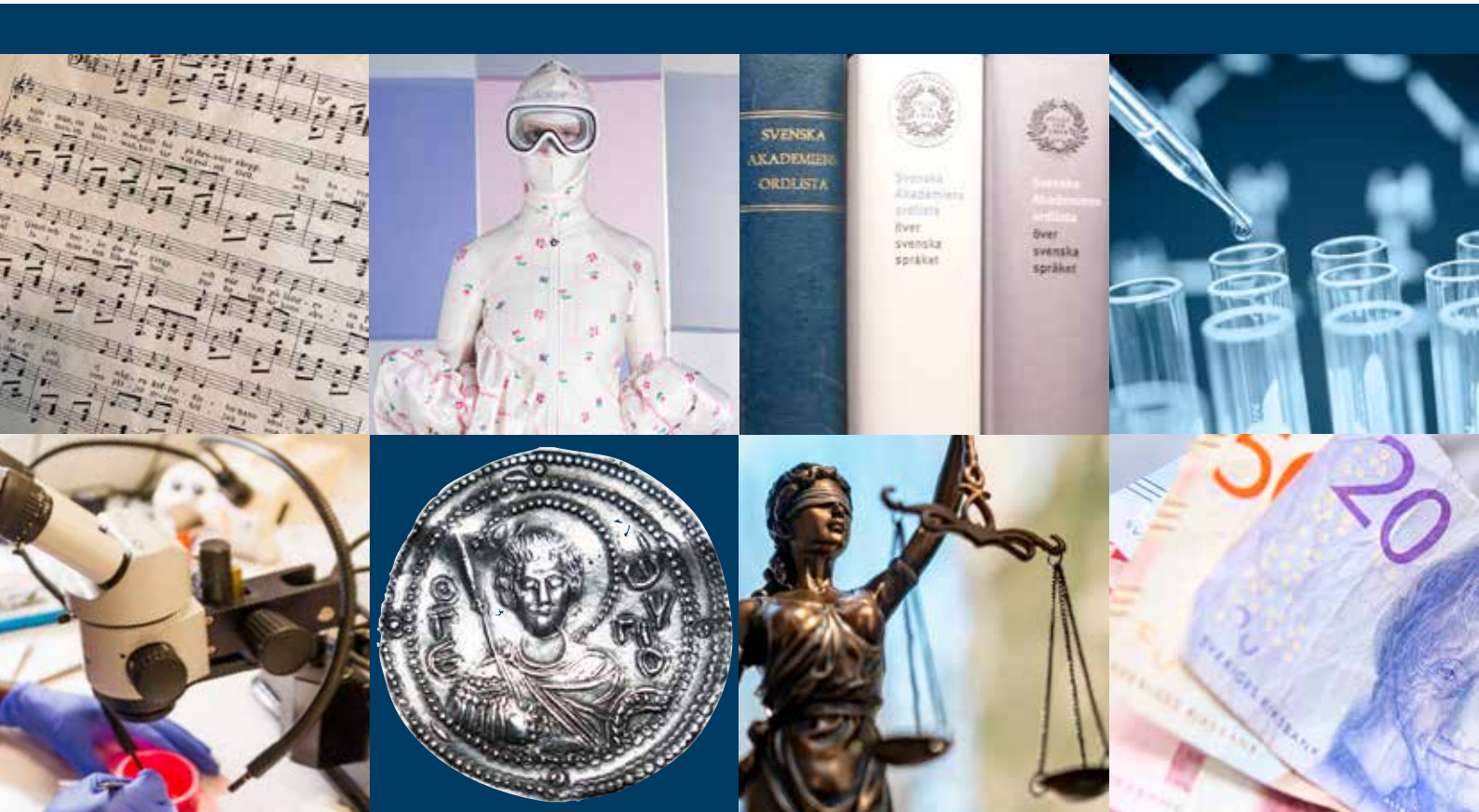
Mattson, Jonas; chefredaktör
Stiftelsen Forskning och Framsteg
»Utgivning av tidskriften Forskning
och Framsteg under år 2024«
80 000 kronor

Nordquist, Gullög; professor em.
Svenska Humanistiska Förbundet
»Richard Tellström: Matkulturhistoria«
65 000 kronor

Oskarsson, Ingemar; docent
»På besök i stormaktstidens Sverige«
30 000 kronor

Svenska Akademien
»Jubileumsutgåva av Svenska
Akademiens ordlista (SAOL)«
500 000 kronor

Wersäll, Fredrik; riksmarskalk, ordf. i
Kronprinsessparets Stiftelse
»Kronprinsessparets Stiftelse
med anledning av Prins Daniels
50-årsdag«
250 000 kronor

TORSTEN SÖDERBERGS STIFTELSE

Besöksadress: Strandvägen 11, Stockholm

Postadress: Box 5391, 102 49 Stockholm

Telefon: 08-661 52 11

www.torstensoderbergsstiftelse.se

Formgivning och tryck: Åtta45 Tryckeri 2024

FRAMSIDA: Öra i närbild, foto iStock. Kromosom med gen, foto iStock. Uppslag ur Filip Orliks konstitution från 1710, Riksarkivet, 2113.2 Diplomatica Muscovitica 1a, utställd i Korsvägar: Sverige-Ukraina genom 1000 år, foto Jenny Odell. Taket i »Grottan« i Gunnebo slotts orangeribyggnad, foto Sören Håkanlind. Dubbel exponering av aktiemarknaden, foto Shutterstock. Utsmyckning grip, Gunnebo slott (beskuren), foto Sören Håkanlind. Sveriges Rikes Lag, foto Melker Dahlstrand/Sveriges riksdag. Pristagare Stockholmspriset i Kriminologi 2023, Beatriz Magaloni, foto Pontus Lundahl. **BAKSIDA:** Notblad En båtsman, Iwan T. Aminoff (Radscha). Dräkten Good Snow Sister av Tuuli-Tytti Koivuila, inköpt 2023 av Röhsska museet med medel ur donation från Torsten Söderbergs Stiftelse till minne av fil.dr h.c. Tomas Söderberg, foto Federico Cabrera. De första 13 upplagorna av Svenska akademins ordlista (beskuren), foto Wikimedia Commons. Vätska i provrör, foto iStock. Mikroskop anslagsmottagare P. Hakizimanas laboratorium, Linköping, foto Thor Balkhed. Jaroslavmynt från utställningen Korsvägar: Sverige – Ukraina genom 1000 år, foto Calle Käck/SFHM. Justitia, foto Shutterstock. Svenska sedlar, foto Shutterstock.